દોઢ સદી પાર, નવી સદીઓ માટે તૈયાર

ગુજરાતમિત્ર ૧૫૪ વર્ષ

તા.૨૮ જૂન, ૨૦૧૭

શાણા હો તો સમજો ૨૦૦૮ની દિશામાં દોડતો શેરબજારનો આખલો વિકાસની હવાનો ફૂગ્ગો ફોડી શકે છે

ફરી એકવાર શેરબજાર ચિંતાજનક રીતે વધી રહ્યું છે, આજના સમયમાં સેંસેક્સ સાથે જોડાયેલી એકતૃતીયાંશ કંપનીઓના શેર ૨૦૦૮ના ક્રેશ પહેલાના લેવલ સુધી પહોંચી ગયા છે, ૨૦૦૮માં જ આ સ્તરે પહોંચ્યા બાદ શેરબજાર ક્રેશ થઇ ગયું હતું. આ આખા ઘટનાક્રમને સમજવા દસવર્ષોના આંકડાઓના આધારે તૈયાર થતા સ્ટેન્ડર્ડ ડેવિએશનને સમજવું પડશે.છ કંપનીઓના શેર દસ વર્ષોની આવકના બે સ્ટેન્ડર્ડ ડેવિએશનથી વધુ છે, જેનો અર્થ એ થાય છે કે ૩૦ ઇન્ડેક્ષ સ્ટોકમાં દસ રૂપિયાના શેરોની કિંમત દસવર્ષની આવક કરતા ૬૮ ગણી વધારે છે. અને જો કોઇ એક શેર એક સ્ટેન્ડર્ડ ડેવિએશનથી વધુ ભાવ ભરે છે તો એને રેડ ઝોન માનવામાં આવે છે અને જો બે સ્ટેન્ડર્ડ ડેવિએશન થયું તો એનો મતલબ થાય છે કે સામાન્ય કરતા ૯૫ ટકા વધારો થયો છે. એટલે આવી ન દેખાતી આવકને જ ફુગ્ગો કહેવામાં આવે છે, જેમ ફુગ્ગામાં વધારે હવા ભરો તો એ ફૂટી જાય એમ હવે આ શેરમાં આવકની હવા ભરાયેલી છે જે ગમે ત્યારે ફૂટે, દેખીતી રીતે અત્યારે જે સ્થિતિ છે એ બિલકુલ ૨૦૦૮ જેવી છે, ૧ જાન્યુઆરી ૨૦૦૮ના રોજ ૩૦ ઇન્ડેક્ષના ૧૧ સ્ટોક એવરેજ એક્સ્ટેન્ડર્ડ ડેવિએશન પોઇન્ટથી પણ વધારે વધી ગયા હતા.

આવી કંપનીના શેરો જયારે અચાનક વધે ત્યારે એ શંકા જ પ્રેરે છે, બી.એસ.ઇ.મિડકેપનું પણ આવું જ કઇંક છે. મિડ કેપ સ્ટોક પ્રાઇઝ ટૂ અર્નિંગથી ૩૧.૯ ટકાનો વધારો હાલ દેખાઇ રહ્યો છે. ૨૦૦૭માં આ આંકડો ૩૨.૯ પર પહોંચી ગયો હતો, દેખીતી રીતે હવે ફરીથી જયારે આ આંકડો ત્યાં પહોંચ્યો છે ત્યારે માર્કેટના જાણકારોનું બ્લડપ્રેશર વધી રહ્યું છે. માર્કેટમાં હાલના ઇન્વેસ્ટર સ્ટોકની વધેલી કિંમતોથી ખૂબજ આકર્ષિત થયેલો છે. હાલનો ઇન્વેસ્ટર માર્કેટમાં માત્ર શેર એની કિંમતોને જોઇ ને ખરીદે છે એની પાછળ કોઇ લોજીક નથી લગાવતા કે કેમ આટલી કિંમતો વધી છે? એવો કોઇ મોટો નફો નથી કર્યો. તેમ છતાં આટલા ભાવ કેમ વધી રહ્યાં છે? દેખીતી રીતે આ એક ખોટા નફાનો ફુગ્ગો બનાવવામાં આવી રહ્યો છે અને જો ટૂંક સમયમાં આ કંપનીઓના નફામાં વધારો નહિ થાય તો આ કંપનીઓ સમસ્યામાં ઘેરાઈ શકે છે.

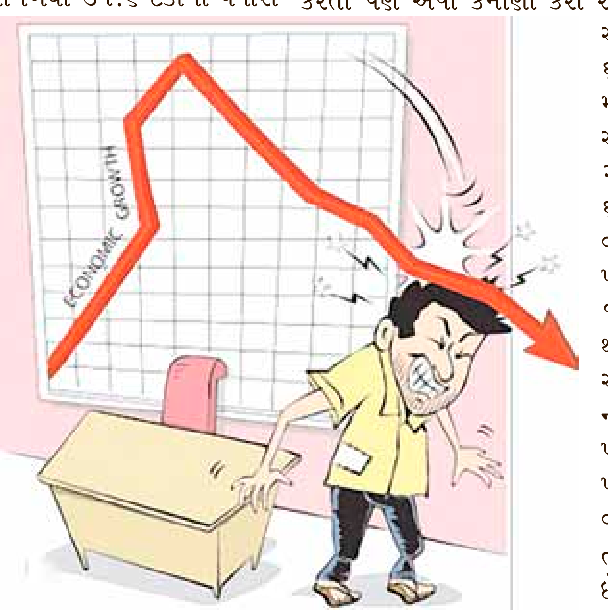

જયારે પણ કંપનીઓની આવક ન વધે અને એના શેરોના ભાવ વધે ત્યારે માર્કેટ ક્રેશ થવા તરફ આગળ વધે છે અને શેરબજારનો ઇતિહાસ તો આ જ કહે છે, શેર માર્કેટમાં લિસ્ટેડ ૮૫ કંપનીઓનો નફો એકદમ સામાન્ય છે, આ કંપનીઓ એમને માર્કેટમાં જેટલું વ્યાજ ચૂકવવાનું છે તેના કરતા પણ ઓછી કમાણી કરી રહ્યાં છે. ૨૦૧૫-૧૬માં આવી કંપનીઓની સંખ્યા ૬૭ હતી જે ૨૦૧૬-૧૭માં વધીને ૮૫ થઇ ગઇ છે અને આ ૮૫ કંપનીઓએ ૨૦૧૬-૧૭માં ૬૦,૦૦૦ કરોડ રૂપિયા વ્યાજના ચૂકવવાના છે, પણ એમનો નફો માત્ર ૧૨,૦૦૦ કરોડનો જ થયો છે. એટલે જો બેંકોને આ કંપનીઓ વ્યાજ ન ભરી શકી તો એન.પી.એ. વધી જશે.જયારે પણ કોઇ કંપનીઓનો નફો વ્યાજથી ઓછો થઇ જાય તો એનો સીધો અર્થ થાય છે કે એની દેવાદારી એન.પી.એમાં જતી રહી છે.

શેરમાર્કેટની ૮૫ કંપની પર હાલ કુલ રૂા. ૫.૦૪ લાખ કરોડનું દેવું છે. ૨૦૧૫-૧૬માં ૪.૬ લાખ કરોડનું દેવું હતું એટલે ૨૦૧૬-૧૭માં ૪૦,૦૦૦ કરોડનું દેવું વધી ગયું. આ તો માત્ર શરૂઆતના આંકડાઓ છે હજી તો આવી કંપનીઓની સંખ્યા વધશે, દેખીતી રીતે ૨૦૧૬-૧૭ના ચોથા ત્રિમાસિક ગાળામાં જે પણ કંપનીઓનું દેવું ઘટવાની જગ્યાએ વધશે અને જેની હાલત અત્યારે ખરાબ છે એમની તો વધારે ખરાબ હાલત થશે. આ સ્થિતિ જોઇને કોઇને પણ પ્રશ્ન થાય કે કેમ કંપનીઓ નફો નથી કરી રહી? આના કારણોમાં પહેલું છે નોટબંધી જેની સામે હાલમાં કોઇ પણ કોર્પોરેટ કંપનીઓ બોલવા તૈયાર નથી. બીજું છે માંગમાં ઘટાડો, આ વાતાવરણ ને લીધે જ હાલમાં ૭૭૪ કંપનીઓ એવી છે જેને એના નફા કરતા વધારે વ્યાજ ચૂકવવાનું છે, પાછલા ત્રિમાસિક ગાળામાં આવી કંપનીઓની સંખ્યા ૬૬૫ હતી, માર્ચ ૨૦૧૬માં આવી ૭૭૩ કંપનીઓ હતી.૨૦૧૫-૧૬ના ચોથા કવાટરમાં કંપનીઓ એ ૨૯,૮૩૪ કરોડનું નુકશાન કર્યું હતું જે ૨૦૧૬-૧૭માં વધીને ૩૭,૬૦૩ થઇ ગયું, આ બધા આંકડાઓ ૩૦૨૮ કંપનીઓનું ૨૦ મહિનાના પરિણામોનું વિશ્લેષણ કરી ને કાઢવામાં આવ્યા છે.

દેખીતી રીતે હાલના સંજોગોને જોતા દેશના દરેક નાગરિકે સાવધાન થઇ જવાની જરૂર છે. નહિ તો પછી પસ્તાવાનો જ વારો આવશે. રોજ બરોજના બિઝનેશ છાપાઓમાં આવતા ઉતાર ચડાવના આંકડા જોશો તો પણ ખ્યાલ આવશે કે રોજ દેખાતી વિકાસની જાહેરાતો કેટલી ખોટી છે. દર વખતે શેર માર્કેટ ક્રેશ થાય ને રોવાનું રોકાણકારોને ભાગે જ આવે છે એટલે જયારે પણ માર્કેટમાં આવી તેજી દેખાય ત્યારે દરેકે એક વાર તો શું થઇ રહ્યું છે કે માર્કેટમાં આગ ઝરતી તેજી વર્તાઈ રહી છે, હાલ સ્થિતિ એવી જ છે કે શેર માર્કેટના ફુગ્ગામાં એની એ જ ક્ષમતાથી વધારે હવા ભરવામાં આવી રહી છે જે કયારેક ફૂટી જશે.

જિંદગીનો બોધપાઠ: 'જે સાથે છે તે સાથે નથી, સામે છે!'

'માણસ આત્મહત્યા કેમ કરે છે? આત્મહત્યા કરનારાઓની સંખ્યા ઉત્તરોત્તર વધતી જાય છે તેનું કારણ શું? વડીલોએ સંતાનોને જિંદગીનો સૌથી વધુ મહત્ત્વનો એક બોધપાઠ શીખવવાની જરૂર છે, બેટા એકવાત હંમેશાં યાદ રાખજે. જે સાથે છે તે સાથે નથી, સાથે નથી, સામે છે!' પોતાની નિકટતમ વ્યકિત જયારે બ્લેકમેલ કરે, લાખો અને કરોડોની માગણી મૂકે, સમાજમાં રેહવાનું તને ભારે પડી જશે' એવી ધમકી આપે.. ત્યારે કોઇ એક શખ્સ જિંદગીને ત્યજી દઈને મોતને વહાલું કરે ચે. ત્મહત્યા કરનારે 'સ્યૂસાઈડનોટ' લખીને જ મરવું જોઈએ. સ્વજન સાથેનું છળકપટ સૌથી મોટું પાપ છે. '

માણસ નામે ક્ષિતિજ

શશિકાંત શાહ

કાઉન્સેલિંગ માટે દર અઠવાડિયે એકાદ બે કેસ આ લખનાર પાસે આવે છે. માણસોને સારા માણસોને જે પ્રકારની સમસ્યાઓ મૂંઝવે છે તે જોઈને તો આપણને જ આત્મહત્યા કરવાની ઈચ્છા થઈ આવે. અસાધ્ય રોગથી ગભરાઈને માણસ આત્મહત્યા નથી કરતો, આર્થિક અવદશા કે માથે લટકતું દેવું પણ આત્મહત્યાઓ માટેનું મુખ્ય કારણ નથી હોતું. 'પોતે જેને સાથે સમજતા હતા તેઓ તો સાથે નથી, સામે છે' એવું બ્રહ્મજ્ઞાન નિરાશ હતાશ થઈને આત્મહત્યા કરી લે છે. ગયા અઠવાડિયે બારડોલીની એક શાળામાં 'પર્સનાલિટી ડેવલપમેન્ટ'ના કોર્સ દરમ્યાન બાર સાયન્સમાં અભ્યાસ કરતા એક વિદ્યાર્થીએ પ્રશ્ન કર્યો, 'સર, આત્મહત્યા કરવી સારી કે અત્યંત પ્રતિભાશાળી છે એ હકીકતની પ્રતીતિ ત્યારે થઈ જયારે મેં એને સામે એક પ્રશ્ન પૂછયો, 'મને તમારો પ્રશ્ન સમજાયો નથી, ખાસ તો હત્યા કરવાની જે વાત છે તે નથી સમજાઈ, કોની હત્યા કરવાની વાત છે ભાઈ!' સત્તર વર્ષની ઉંમરનો તેજસ્વી અને ભરપૂર આત્મવિશ્વાસ ધરાવતો એ તરુણ મને સમજાવે છે, 'એક સુંદર દેખાવડી છોકરી મારી સાથે પ્રેમનું 'નાટક' રચે છે ત્યાર પછી મારા પ્રેમપત્રો, અમારા ફોટા, અમારો ધ્વનિમુદ્રિત વાર્તાલાપ એ બધું મને બતાવી ધમકી આપે છે, દસ લાખ રૂપિયા આપ, નહીં તો આ બધી સામગ્રીને સમાજ તરફ રવાના કરીને તને બદનામ કરી નાખીશ'. તરુણ પોતાની વાતને આગળ વધારતા કહે છે, 'સર, આવી ધમકીઓથી થાકી કંટાળીને હું આત્મહત્યા કરવાનું વિચારું છું. પરંતુ ત્યાર પછી મને સેકંડ તોટ સતાવવા માંડે છે. (આ શબ્દો અક્ષરશઃ પેલા ગુજરાતી માધ્યમમાં અભ્યાસ કરતા ચોકરાના છે!) હું જો આત્મહત્યા કરીશ તો આ શેતાન છોકરી બીજા ધનવાન છોકરાને ફસાવશે, પ્રેમનું નાટક રચશે અને પછી ચારિત્ર્ય હનનની ધમકી આપી દસ લાખ રૂપિયા માંગશે. આ સંજોગોમાં હું આત્મહત્યા કરવાને બદલે એ છોકરીની જ હત્યા કરી નાખું એ વધારે સારું ન કહેવાય?' તાજેતરમાં એક યુવાને પ્રેમિકા દ્વારા થતા બ્લેકમેલિંગથી કંટાળી જઈને આત્મહત્યા કરી લીધી સામાચાર તો એવા છે કે આ બહુરૂપિયણના ત્રાસથી અગાઉ પણ એક યુવાને આત્મહત્યા કરી લીધી હતી. પેલા તરુણને તો હત્યા અને આત્મહત્યા બન્નેથી બચવાની સલાહ આપી ચર્ચા સમેટી લેવામાં આવેલી પરંતુ એક વાત નિશ્ચિત છે, આપણે સંતાનોને જે સાથે હોવાનું દેખાય છે તે સામે હોવાની શકયતા સાથે જીવવાની સલાહ આપવી પડશે. 'છેતરાવાની તૈયારી રાખીને પણ સામેના માણસમાં વિશ્વાસ મૂકો. સાથે જીવનારા, સાથે કામ કરનારા માણસમાં વિશ્વાસ મૂકીને તમે ખૂબ ઓછું સિદ્ધ કરી શકશો પરંતુ અવિશ્વાસ રાખવાથી તો તમે કંઇ જ મેળવી શકશો નહીં.' એવા બધાં કવોટેશન્સ સમજાવીને જિંદગી પૂરી મિત્રોને એ સંદેશ આપવાની ઈચ્છા થાય છે કે બધા પર આંધળો વિશ્વાસ મૂકીને ચાલવાનું જીવનલેણ નીવડી શકે છે. 'જે સાથે છે તે સાથે નથી, સામે છે' એવી શકયતાઓ પર પણ વિચાર કરવાની જરૂર છે. આધુનિક યુગમાં જે કિસ્સાઓ બને છે તે સાંભળ્યા પછી એવો વિચારો સતાવે છે કે, 'કોના પર વિશ્વાસ મૂકવો? શા માટે વિશ્વાસ મૂકવો? પિતા પોતાની જ દીકરી પર વારંવાર બળાત્કાર કરે? પત્ની પોતાના પ્રેમી સાથે મળીને પતિનું ખૂન કરે? બિચારો પતિ કેટલા વિશ્વાસથી નિરાંતે પત્નીના સાન્નિધ્યમાં મીઠી ઊંઘ ખેંચતો હોય અને પત્નીએ પ્રેમીને ઉશ્કેરીને પોતાના જ પતિનું ખૂન કરાવ્યું? પેલા મૂર્ખશિરોમણિને કોણ સમજાવે કે 'ભલા માણસ, જે સ્ત્રી પોતાના પતિની નથી થઈ, એ તારી થઈને રહેશે? આખી જિંદગી તેને વફાદારીથી નિભાવશે?' પોતાના પતિનું પ્રેમી સાથે મળીને ખૂન કરાવનારી સ્ત્રીઓ છે તો પ્રેમિકા સાથે ઐયાશી માણવા માટે પોતાની પ્રેમાળ પત્નીનું ખૂન કરનારા જલ્લાદોની સંખ્યા પણ ઓછી નથી. માતા-પિતા અને સંતાનો, ભાઈ-બહેનો, જીગરજાન મિત્રો, ગુરુ-શિષ્ય અને પતિ પત્ની વચ્ચેના સંબંધોમાં પણ ઝેર વ્યાપી ગયાના અનેક કિસ્સાઓ સાંભળવા મળે છે.

'કોઈના પર વિશ્વાસ મૂકતા પહેલા હજારવાર વિચાર કરજો' એવું બોલવું કે લખું એ સ્થાપિત અને સ્વીકૃત માન્યતાની વિરુદ્ધ જવા જેવું છે. પરંતુ, એકવીસમી સદીનો મિજાજ જોતાં એવું લાગે છે કે કોઈના પર આંધળો વિશ્વાસ મૂકીને છેતરાવું , જાન ગુમાવવાએ તો ગંભીર અપરાધ ગણાય. કોઈ આપણને છેતરી ન જાય એ માટે સચેત રહેવામાં જાય છે શું?

માતા-પિતા અને શિક્ષકો બાળકોને તાલીમ આપે, સંસ્કાર આપે ત્યારે એટલું જરૂર શીખવે કે, જે તારી સાથે દેખાય છે, એ તારી સામે હોય એવું બની શકે છે એવી શકયતાનો વિચાર કરીને જીવજે અને બીજામાં વિશ્વાસ મૂકજે. આત્મહત્યા કરવી જ પડે તો 'સ્યૂસાઈડ નોટ' લખીને મરજો. તમને મરવાની ફરજ પાડનારા ક્રૂર, ઘાતકી માણસને જીવવાને અધિકાર શા માટે આપવો? કોઈ આપણને છેતરી રહ્યું છે, આપણી સાથે બેવફાઈ આચરી રહ્યું છે એવી શંકા જાગે કે એવો એકાદ સંકેત પણ સાંપડે તો સાવચેત થઈ જવું. અને છેતરાવાથી બચવું. પ્રત્યેક દુર્ઘટનામાંથી બાળકોએ કંઈને કંઈ શીખવાનું છે મેડિકલ કોલેજમાં અભ્યાસ કરતી દીકરી કેટલી પ્રતિભાશાળી હશે ત્યારે ગવર્નમેન્ટ મેડિકલ કોલેજમાં એડમિશન મેળવી શકી, જરા વિચારો એ બિચારી આત્મહત્યા શા માટે કરે? એને અજાણ્યા શેતાનો દ્વારા કેટલી હદે સતાવવામાં આવી હસે તેનો વિચાર કરો. એ આત્મહત્યાનું રહસ્ય નહીં ખુલે તો આત્મહત્યાની પ્રેરણા આપનારા શેતાનોને હિંમત ખુલશે. એ શેતાન માણસ હોય કે સિસ્ટમ, તેનો ભેદ તો ખુલવો જ જોઈએને? આત્મહત્યા કરનાર સ્યૂસાઈડ નોટ લખીને જાય એ સમાજની શ્રેષ્ઠ સમાજે સેવા ગણાય. આત્મહત્યા ન થાય એ સ્થિતિ ઈષ્ટ છે અને શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ આત્મહત્યા થાય તો કોઈ આત્મહત્યા સ્યૂસાઈડ નોટ વગરની ન હોવી જોઈએ. અહીં દર્શાવેલા વિચારો અંગે વ્યાપક ચર્ચા થાય તે ઈચ્છનીય છે અને જરૂરી પણ છે મતભેદોને પણ ખાસ્સો અવકાશ છે મુદ્દે વાત એટલી કે આપણે બાળકોને નહીં છેતરાવવા માટેનું શિક્ષણ આપવું જોઈએ. આમીન.

મેઘધનુષ

જે માણશ દાણચોર છે, ગુનેગાર છે, ત્રાસવાદી છે, ચોર છે, અપ્રામાણિક છે, તે માણસ પોતાની જાતનો આદર ગુમાવી બેસે છે જે માણસ અંદરથી ચોખ્ખો છે, મહાન છે તે જ ખરા અર્થમાં આદરણીય છે અને કીર્તિવાન છે જે તેજસ્વી છે તે યશસ્વી છે અને જે અંદરથી આદરણીય છે તે જાણીતો ન હોય તોય કીર્તિવન છે.

-ગુણવંત શાહ

(સૌજન્ય: પતંગિયાની આવકાશયાત્રા)

સદા સ્મરણીય કાળમુખી કટોકટી પુનઃ લાદવી અસંભવ

આશ્ચર્યજનક છે કે, 'ભારતના આગામી રાષ્ટ્રપતિ કોણ હોવા જોઈએ? એની પસંદગી કરવાની પ્રક્રિયામાં રાષ્ટ્ર બેતાલીસ (૪૨) જેટલાં વર્ષો પહેલાં લાદવામાં આવેલ કટોકટીને ભૂલી ગયું છે. એક લાખ કરતાં વધારે લોકોની અદાલતી કાર્યવાહી ચલાવ્યા વિના ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિનું જે અહેવાલ લેખન કરી શકયા હોત તે પત્રકારો 'મીડિયા'ના મોઢે ડૂચા મારવામાં આવ્યાં હતાં, એટલે કે મોં બંધ કરી દેવામાં આવ્યા હતાં. પોતાની માતા 'તત્કાલીન વડાપ્રધાન'ના નામે દેશ ઉપર શાસન કરનાર 'વિશેષ બંધારણીય સત્તા' સંજય ગાંધી તરફથી આપવામાં આવેલ આદેશોને નાગરિક સેવકોએ આજ્ઞાંકિતપણે જારી કર્યા હતા.

ન્યાયપાલિકાએ નમતું જોખ્યું હતું, અને ઠેરવ્યું હતુ કે સંસદ બંધારણમાં સ્થાપિત કરવામાં આવેલ મૂળભૂત અધિકારોને સ્થગિત કરી શકે છે. કટોકટી લાદવાના પગલાંને પણ ન્યાયી, યોગ્ય ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. માત્ર એક જ ન્યાયમૂર્તિ જસ્ટિસ એચ.આર. ખન્નાએ અસંમતિ દર્શાવતો ચુકાદો આપ્યો હતો. તેમને સસ્પેન્ડ કરવામાં આવ્યા હતા. તે અલગ બાબત છે કે દેશે તત્કાલિન વડાપ્રધાને ઈન્દિરા ગાંધીને સજા કરી હતી જયારે ઈન્દિરા ગાંધી, ચૂંટણીઓ યોજાઇ હતી ત્યારે સત્તા, પરથી લોક, સ્ટોક, બેરલ પરથી પદભ્રષ્ટ થયા હતાં. એવું જ ભવિષ્ય તેમનાં પુત્ર સંજય ગાંધીનું થયું હતું.

મને જે વાત નિરાશ કરે છે તે એ છે કે ન્યાયપાલિકાને બદનામ કરનાર કટોકટીના નિર્ણય વિરુધ્ધ કયારેય પોતાની ટીકા નોંધાવવા સુપ્રીમ કોર્ટે કયારેય એક ઠરાવ પસાર કર્યો નથી કે કંઇ પણ કર્યું નથી. હજુ પણ વધારે પડતું મોડું થયું નથી. સુપ્રીમ કોર્ટ ખંડપીઠમાં ઉદારમતવાદી ન્યાયમૂર્તિઓ ધરાવે છે. તેઓ એક ઠરાવ પસાર કરીને બધુ બરાબર, ઠીકઠાક કરી શકે છે કે અમારાં પુરોગામી ન્યાયમૂર્તિઓની ખંડપીઠ કટોકટીને સ્વીકૃતિ આપવામાં ખોટી હતી.

કટોકટી, દરમ્યાન આ પહેલાંની સરકાર દ્વારા આચરવામાં આવેલ જુલમ, અત્યાચારો બદલ કમસેકમ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીના મંત્રીમંડળે કેન્દ્ર વતી દિલગીર હોવાનું જણાવવું જોઇએ. તત્કાલીન એટર્ની જનરલ નિરેન ડે એ પણ કોર્ટમાં દલીલ કરી હતી કે કટોકટી દરમ્યાન જીવન જીવવાનો અધિકાર ઝૂંટવી લેવામાં આવ્યો હતો. મારી પત્ની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી હેબિઅસ કોર્પ્સ પિટિશનોમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મુંબઇના સોલી સોરાબજી અને દિલ્હીના વી.એમ. ઠારકુંડે જેવાં દિલ્હીના વકીલોમાં ઘણો બધો ભય, ડર હતો. મેં પણ જેલમાં ત્રણ માસ વીતાવ્યા હતા.

ચુકાદો આપનાર બે જજો ન્યાયમૂર્તિ એસ. રંગરાજન અને ન્યાયમૂર્તિ આર.એન. અગરવાલને પણ સજા કરવામાં આવી હતી.

પહેલાં ન્યાયમૂર્તિ જસ્ટિસ એસ. રંગરાજનની ગુવાહાતિ ખાતે બદલી કરવામાં આવી હતી. ગુવાહાતિમાં લોકો હજુ પણ તેમની નિષ્પક્ષતા બદલ તેમને યાદ કરે છે. બીજા ન્યાયામૂર્તિ જસ્ટિસ આર.એન. અગરવાલને નીચલી કક્ષાએ ઉતારી પાડવામાં આવ્યા હતા એટલે કે પદાવનતિ કરવામાં આવી હતી અને સેશન કોર્ટ ખાતે પાછા મોકલવામાં આવ્યા હતાં. આમ છતાં, આ બદલી અને પદાવનતિએ તેઓને અટકાવ્યા કે નિરુત્સાહ કર્યા નહોતા અને તેઓએ હિંમતપૂર્વક અને નિષ્પક્ષ રીતે તેમની ફરજ ચાલુ રાખી હતી.

સંભવતઃ તાજેતરના વર્ષોમાં ન્યાયમૂર્તિઓ પરનું દબાણ એવું થયુ છે, ઘટયું છે. સતર્ક, જાગૃત મીડિયા (માધ્યમ)ના કારણે તાજેતરના વર્ષોમાં

બિટવીન ધ લાઇન્સ

કુલદીપ નાયર

જજો પરનું દબાણ ઘટ્યું છે. પરંતુ ખંડપીઠો માટે ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂક કરવામાં વધારે ખરાબ થઇ રહ્યું છે. શાસકોની ઈચ્છાઓ અને મરજી, વિચાર મુજબ ખંડપીઠો માટે ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકો કરવામાં આવી રહી છે. કોંગ્રેસની સરકાર સત્તા ઉપર આવવાની સાથે આ શરૂ થયું હતું અને ચાલુ રહ્યું છે જયારે ભાજપ સત્તામાં છે.

મને પુનઃ યાદ આવે છે કે જયારે ઈન્દિરા ગાંધી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ તરીકે ન્યાયમૂર્તિ એ.એન. રાયને નિયુકત કરવા ત્રણ ન્યાયમૂર્તિઓ - જસ્ટિસ જે.એમ. સેલાત, જસ્ટિસ કે.એસ. હેગડે અને જસ્ટિસ એ.એન. ગ્રોવરને દૂર કર્યા હતાં જયારે આ પ્રક્રિયા શરૂ થઇ હતી. ઈન્દિરા ગાંધીને ચૂંટણી સંબંધે ગેરરીતિઓ બદલ છ વર્ષ માટે સંસદમાંથી હઠાવવામાં આવ્યા હતાં. શાલીનતા, શિષ્ટતાપૂર્વક ચુકાદાનો સ્વીકાર કરવાના બદલે ઈન્દિરા ગાંધીએ કટોકટી લાદી હતી અને ચૂંટણી સંબંધી કાયદાને જ સુધાર્યો હતો.

કટોકટી દરમ્યાન, ઈન્દિરા ગાંધી અને સંજય ગાંધી દ્વારા આચરવામાં આવેલ વધારે પડતા જુલમ અત્યાચારોને માત્ર એ લોકો દ્વારા જ પુનઃ યાદ કરવામાં આવતાં નથી. જેઓએ જુલમ, અત્યાચારો સહન કર્યા હતાં પરંતુ લોકશાહીને સમર્થન આપનાર લોકો દ્વારા પણ જુલમ, અત્યાચારોને પુનઃ યાદ કરવામાં આવે છે. મારા મતે કટોકટી દરમ્યાન ઈન્દિરા ગાંધી અને સંજય ગાંધી દ્વારા આચરવામાં આવેલ વધારે પડતા જુલમ, અત્યાચારો કદાચ ઈતિહાસનો એક ભાગ બનશે. તે જનતાપક્ષ હતો, જે શ્રીમતી ઈન્દિરા ગાંધીને પરાજય આપ્યા બાદ સત્તા ઉપર આવ્યો હતો, જનતા પક્ષે કટોકટી લાદવાનુ અશકય બનાવવા બંધારણમાં ફેરફાર કર્યો હતો. અને બંધારણનાં પ્રાથમિક - મૂળભૂત માળખામાં ફેરફાર કરી શકાય નહીં એવો અસંમતિ દર્શાવતો જસ્ટિસ ખન્નાનો ચુકાદો નિયમ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો. આ અસંમતિ દર્શાવતા જસ્ટિસ ખન્નાના ચુકાદાએ શાસનની સંસદીય પધ્ધતિ સુનિશ્ચિત કરી હતી. અને ત્યારથી દરેક શાસકને ન્યાયપાલિકા સાથે છેડછાડ ન કરવામાં અટકાવ્યા હતાં. છેવટે તો ન્યાયપાલિકાની સ્વતંત્રતા, ન્યાયમૂર્તિઓનાં ગુણ, લક્ષણો ઉપર નિર્ભર છે. સૌથી વધુ મોટા લોકશાહી દેશ અમેરિકામાં સુપ્રીમ કોર્ટ, રિપબ્લિકન જજો અને ડેમોક્રેટસ જજો વચ્ચે વિભાજીત છે. જજોના કાર્યકાળ આજીવન માટે હોય છે, એક પક્ષના નિયુકત જજો તેમની જૂની વફાદારી, નિષ્ઠાથી ઉપર ઊઠયા છે અને સ્વતંત્ર અને નિષ્ફળે બન્યા છે.

ભારતમાં, જયારે સરકાર ન્યામૂર્તિઓને નિયુકત કરતી હતી ત્યારે આપણી પાસે શ્રેષ્ઠ ન્યાયમૂર્તિઓ હતાં - પરંતુ હવે પક્ષીય રાજનીતિ ધીમે ધીમે દાખલ થઇ છે. કમસેકમ તે હાઇકોર્ટમાં જોવામાં આવ્યું છે કે સત્તા પરના પક્ષે શ્રેષ્ઠ ન્યાયમૂર્તિઓ (વકીલો) નિયુકત કર્યા નથી પરંતુ એ ન્યાયમૂર્તિઓને નિયુકત કર્યા છે, જેઓ ખાસ ચોકકસ રાજકીય પક્ષ પ્રત્યે નિષ્ઠા, વફાદારીના ઋણી હતાં. સુપ્રીમ કોર્ટમાં પણ કેટલીક નિમણૂંકો શંકાના ઓથાર નીચે કરવામાં આવે છે.

ભૂતકાળના કેટલાક દાખલા પ્રશંસાને લાયક છે. પૂર્વ સોલિસિટર જનરલ ગોપાલ સુબ્રમણિયમની નિમણૂક નરેન્દ્ર મોદીની સરકાર દ્વારા અટકાવવામાં આવી હતી. પોતાની નિમણૂંક રોકવાનો સરકાર ઉપર આરોપ મૂકતા સુબ્રમણ્યમે જણાવ્યું હતુ કે એક વકીલ તરીકે મારી સ્વતંત્રતા ભીતિ / દહેશતો સર્જી રહી છે કે હું સરકારના આદેશોનું ચુસ્ત પાલન કરીશ નહીં. આ પરિબળે મારી નિયુકિત કરવાનો ઈન્કાર કરવામાં નિર્ણાયક રહ્યું છે. તેઓ સ્પર્ધામાંથી પાછા હઠી ગયા હતાં.

હકીકતમાં, તે તેમનો આગ્રહ સૂચન હતું કે ગુજરાત પોલીસને સોહરાબુદ્દિનના બનાવટી એન્કાઉન્ટરની બાબતમાં હત્યાનો કેસ નોંધવાની ફરજ પડી હતી. જયારે તાજના સાક્ષી તુલસીરામ પ્રજાપતિને શંકાસ્પદ સંજોગો હેઠળ મારી નાંખવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે સુબ્રમણિયમે કેસ સીબીઆઇને સોંપવા ભલામણ કરી હતી, મહત્ત્વપૂર્ણ વાત એ છે કે સુબ્રમણિયમે પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તેમનાં સૂચન ઉપર સુપ્રીમ કોર્ટે હાલના ભાજપ પ્રમુખ 'આરોપી' અમિત શાહને જામીન આપતી વેળા તેમને ગુજરાતમાં પ્રવેશવાથી પ્રતિબંધિત કર્યા હતાં.

સૌથી વધુ કરુણાજનક ભૂમિકા મીડિયાની હતી અને પુનઃ યાદ આવે છે કે જયારે કટકોટી લાદવામાં આવી હતી ત્યારે ગુસ્સો હતો અને કટોકટીની ટીકા કરવાં મારા આદેશ ઉપર પ્રેસ કલબ ખાતે ૧૦૦ કરતાં વધારે પત્રકારો ભેગા થયા હતાં. પરંતુ જયારે મેં મારી ધરપકડ બાદ કટોકટીનો વિરોધ કરવાનું કાર્ય પુનઃ ઉપાડી લેવા પ્રયાસ કર્યો હતો. ત્યારે સમર્થન આપવાં ભાગ્યે જ કોઇ પણ હતું. શ્રીમતી ગાંધીએ પત્રકારોના મનમાં એટલો બધો ભય સજર્યો હતો કે તેઓ અખબારી સ્વતંત્રતા કરતાં વધારે પ્રમાણમાં તેમની નોકરીઓ બાબતે વધારે ચિંતિત હતાં, કે જે અખબારી સ્વતંત્રતાને તેઓ પાળતાં હતાં, જતન કરતાં હતાં, સારસંભાળ રાખતાં હતાં.

(આ લેખમાં પ્રગટ થયેલાં વિચારો લેખકનાં પોતાના છે.)

થાલીપીઠ

અલગ અલગ પ્રકારના અનાજ દા. ત. ઘઉં, બાજરી, જુવાર, નાંગલી, મકાઇ સાથે વિવિધ કઠોળ દા. ત. ચણા, મગ, અડદ ચોખાને સાફસુથરા કરી અને શેકી કાઢીને એને બધાને એકત્ર કરીને દળી કાઢવાથી જે સંકલિત લોટ બને છે એને ભાજણી લોટ નામથી પાકશાસ્ત્રમાં ઓળખે છે. એ લોટ અને શુધ્ધ સાત્વિક તથા જીવન સત્ત્વયુકત બને છે. એનું થાલીપીઠ (કટલેટ) નામનું વ્યંજન બને છે. લોકશાહીનું થાલીપીઠ એમજ હોવું જોઇએ. પક્ષમાના બધા જ ઉમેદવારો ચોખ્ખા સ્વચ્છ સ્વભાવના શુધ્ધ સાત્વિક વિચારવાળા, જનહિત જોનારા, દેશદાઝમાં અડગ રહેનારા એવા સાચા યુવાનોને સમજનારા માણસને શોધી શોધીને એને પક્ષનો ઉમેદવાર કરવો જોઇએ. ઊભો રાખવો જોઇએ.

આવા શિષ્ટ સુશીલ વિધ્વાન લોકોને પણ ચિંતનસભામાં સાફ સુથરા બનાવી. થોડો વિચાર શેક આપીને એમની અંતસ્થ બાહ્ય કુટેવો અને વ્યસનોથી મુકત કરાવી પછી જ એમના નામનું ઉમેદવારીપત્ર ભરવું જોઇએ. તો એ ઉમેદવાર બધા જ અવ્યવહાર દુરાચારી, ભ્રષ્ટાચારી, બળાત્કારી, ચોરી, ઠગાઇ, અપહરણકારી દરવાજાઓ સંપૂર્ણ બંધ કરવામાં યશસ્વી બની શકશે અને દેશ અને જનતા સુખ અનુભવશે.

સૂરત **-બાળકૃષ્ણ વડનેરે**

ચીનની સરકાર નાસ્તિક છે

ચીનમાં વસતા મુસ્લિમો માટે ત્યાંની ચીની સામ્યવાદી સરકાર ઘણા બધા પ્રતિબંધો લાદવા જઇ રહી છે. 'ઈસ્લામી આલમનાં વહેણ અને વમળ' કોલમમાં, ચીનની કેટલીક આવી ઘૃણાસ્પદ હરકતો વિશે લેખક મુઝફ્ફર હુસેને 'લાલ બત્તી' ધરી છે.

ચીનમાં મુસ્લિણૂ બાળકનું નામ 'મોહમ્મદ' હવે રાખી શકાશે નહિં. ઈસ્લામ ધર્મના પાયાના પયગંબર મોહમ્મદ હઝરત સાહેબના નામથી ચીનમાં કોઇ મુસ્લિમ બાળક ઓળખાવવું ન જોઇએ અને જો આ નામ રાખવામાં આવશે તો ચીની સરકાર એ પરિવારને ભારે દંડ કરશે, અને નામ બદલવાની ફરજ પાડશે. ઈસ્લામના પ્રચાર માટે વપરાતો 'જિહાદ' શબ્દ પણ હવે ચીનમાં પ્રતિબંધિત રહેવા પામશે.

યાદ રહે કે ચીનની સામ્યવાદી સરકાર 'નાસ્તિક' છે. એટલે ધર્મ સાથે જોડાયેલી કેટલીક રસમો, એ સરકારને પસંદ નથી. એટલે એ બધુ બદલવા માગે છે. ભારત દેશમાં લોકશાહી સરકાર છે. જે બિનસાંપ્રદાયિક વ્યવહારોથી ચાલે છે. અહિંયા દરેક ધર્મનાં લોકો, પોતાના 'મજહબ' પ્રમાણે જીવે છે. પૂરી સ્વતંત્રતાથી રહે છે.

સૂરત **બાબુભાઇ નાઇ**

ચર્ચાપત્રો

વરિષ્ઠ નાગરિકોની ઘોર અવગણના

યુવાશક્તિની વાહ વાહ કરતા વડાપ્રધાન મોદીજીના શાનસમાં દેશના ૧૫ ટકા વરિષ્ઠ નાગરિકોની અવગણના થઈ રહી છે. સરકાર અસહાય વરિષ્ઠ નાગરિકોને માસિક પેન્શન આપે છે પરંતુ રાજ્યે રાજયે પેન્સનની રકમ જુદી જુદી છે. કેન્દ્ર શાસિત રાજ્યોમાં પેન્શનની રકમ માસિક બે હજારની છે જયારે ગુજરાતમાં માત્ર ચારસો રૂપિયા પેન્સન મલે છે દુ:ખની વાત એ છે કે પેન્સન ઓન લાઈન કરવાનું કારણ દર્શાવીને ગુજરાત સરકારે છેલ્લા અગિયાર મહિનાથી પેન્શન રોકી રાખ્યું છે.

મનમોહનસિંહની સરકારે ૨૦૦૭માં અને પછી ૨૦૧૧માંસીનિયર સીટીઝન વેલફેર અને મેન્ટનન્સ એકટ પાર્લામેન્ટમાં પસાર કર્યો હતો. આ કાયદામાં વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે અનેક સુવિધા ઊભી કરવામાં આવી હતી. મનમોહનસિંહની શાસનમાં અને મોદીજીના શાસનમાં પણ કાયદા કાગળ ઉપર જ રહી ગયો છે. એક બે રાજયોને બાદ કરતાં કોઈ રાજ્યોમાં આ કાયદાનું અનુસરણ થતું નથી. સરકારી કચેરીઓમાં વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે અલગ વિભાગ રચવામાં આવે અને વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે અલગ મિનિસ્ટ્રી રચવામાં આવે તો જ વરિષ્ઠ નાગિરકોની વ્યથા ઓછી થઈ શકે. ગુજરાત સરકારે વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા કરવા માટે નગરપાલિકાઓને ૩૫ લાખ રૂપિયાની ફાળવણી કરી છે. પરંતુ નગરપાલિકાઓ આ પરિપત્રની ધોળીને પી ગઈ છે.

ગુજરાત સરકારે આ વર્ષના બજેટમાં વરિષ્ઠ નાગરિકોને યાત્ર કરવા માટે ૫૦ ટકા કન્સેશનની જાહેરાત કરી અને એનો ખૂબ પ્રચાર પણ કરવામાં આવ્યો પણ આવી યાત્રા માટે ૪૫ વ્યકિતઓ સાથે યાત્રાએ જતી હોવી જોઈએ એ કલોઝ લાદીને આ યોજનાના હેતનુને જ રૂંધી નાખ્યો. માત્ર ધાર્મિક પ્રવાસ માટે જ નહીં પરંતુ કોઈ પણ બસ મુસાફરી માટે ૫૦ ટકા કનેકશન આપવું જોઈતું હતું.

સરકારી અને ટ્રસ્ટ સંચાલિત હોસ્પિટલોમાં સીટીઝનો માટે સરકારે અલગ વોર્ડની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. કેન્સર હૃદયરોગ જેવા રોગોમાં વૃદ્ધોને આર્થિક સહાય આપવી જોઈએ. તાલુકા અને જીલ્લા કક્ષાએ વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે હોલની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. અને વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે હોલની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ અને વરિષ્ઠ નાગરિકોના મંડળોની પ્રોત્સાહિત કરવા જોઈએ. દુર્ભાગ્યે સરકાર આ બાબતમાં કશું વિચારતી નથી.

નવસારી **સુરેશ દેસાઈ**

શાહુકારોની નાગચૂડ

નોટબંધી બાદ, બેંકોમાં રોકડ જમા થયા બાદ પણ આજે ગરીબોને બેંકમાંથી લોન મળતી નથી પરિણામે ૫ ટકાથી ૧૫ ટકા સુધીના વ્યાજે ગરીબો રોકડ-સાહુકારો પાસે લોન મેળવે છે. આ સાહુકારો પાસે સોનું જાય તે તો કદી પાછુ આવતું જ નથી. ઘણા શાહુકારોને પૂછો કે મુદલ પાછી આપે છે? તો શાહુકાર જવાબ આપશે કે મુદ્દ જોઈએ છે કોને? એકાદ વર્ષમાં તો મુદ્દ જેટલું વ્યાજ કમાઈ ચૂકયા હોય છે. નાના-ફૂટપાથ પર ધંધો કરવા વાળા સવારે ૮૦૦ રૂપિયાના બદલામાં સાંજે સાહુકારને ૧૦૦૦ રૂપિયા આપતાં હોય એમ બને છે. બેંકોને વિજય માલ્યા જેવા ખમતીધરોને લોન આપવામાં રસ છે, નાના, છૂટક, મહેનત કરનારા, વર્ગને નહિ. વ્યાજે નાણાં લેનારને ઘણીવાર ઘરમાં વધારાનો આકસ્મિક ખર્ચો આવી જાય ત્યારે ફરીવાર વધુ નાણાંની જરૂર પડે છે ત્યારે સાહુકાર કહે છે કે પહેલાં આગળના તો ચૂકવો! મજબૂરી વશ શાહુકાર પાસે મહિલા જાય છે. આજીજી કરે છે. ઘણી વાર શાહુકાર મજબૂરીનો ફાયદો ઉઠાવે છે. મહિલાના હાથ પકડવાની શરૂઆત કરે છે. સરકારની પ્રાથમિકતા આ શાહુકારોને પકડવાની નથી, ઉલટું ઘણા તો આવા શાહુકારને ત્યાં ૩ ટકે મૂકતા હોય છે! આવા શાહુકારો વિરુદ્ધ સરકાર હેલ્પલાઈન શરૂ કરે તો સફળ થાય ખરી? નાના માણસોને લોન આપવાની પહેર કરશે ખરી! શાહુકારોથી અસરગ્રસ્ત ગરીબોની મદદે તો ભગવાન પણ નથી આવતા! શાહુકારોને ઉઘરાણી માટે રીકવરી એજન્ટો પણ મળી જાય છે, જે માથાભારે કે રાજકીય વગવાળા કે પોલીસ સાથે સંબંધોવાળા હોય છે, ભગવાન શું કરી શકે? શાહુકારોને તો મંદિરો સાથે પણ ઘરોબો રહેવાનો! ઓ મધર ઈન્ડિયા!

અમદાવાદ **- કુમારેશ ત્રિવેદી**

સ્મૃતિ-વંદના

અવન્તિકાબેન રેશમવાળા

સ્વ.: ૨૮-૬-૨૦૦૦

અવન્તિકાબેન રેશમવાળાની વિદાયને ૧૭ વર્ષ થયાં. આમ છતાં તેઓ અનેકની સ્મૃતિમાં આજે ય એવા જ ઉત્કટ ભાવ-આદર સાથે જળવાયાં છે. ઘરમાં સહુની દરકાર અને એવી જ દરકાર સુરત વિશે. અખબારની સામાજિક ભૂમિકાને તેમણે જાણે સમાજ વચ્ચે જઇ નક્કરતાથી વિસ્તારી હતી.

તેમના સમયના સુરતમાં વધારે હોટેલ્સ પણ નહીં ત્યારે શહેરમાં આવતી જાહેરજીવનની વ્યકિતઓ રેશમવાળા કુટુંબમાં આદર-ભોજન-નિવાસ પામે. સુરત આવનારા એ મહેમાનો જાય ત્યારે સુરતી મહેમાનગતિનો અનુભવ લઇને જાય. અવન્તિકાબહેનનાં જાજવલ્યમાન વ્યકિતત્વને કારણે આજે પણ સ્મૃતિ-આદર પામે છે.

અહીં દેશના વરિષ્ઠ પત્રકાર અને વિદેશમાં એલચી રહેલા કુલદીપ નાયર, એક સમયે ગુજરાતી નાટકના નિર્માતા, અભિનેતા તરીકે ખૂબ વિખ્યાત અને મુંબઇ રહી 'ગુજરાતમિત્ર'ના જાહેરાત વિભાગનું પ્રતિનિધિત્વ કરનાર બરજોર પટેલ ઉપરાંત શહેરની સામાજિક સંસ્થાઓનાં સમર્પિત સંવાહક ધ્રુલતાબેન પારેખ અને સુરતના ડોકટરોમાં સહુથી વધુ આદરણીયોમાં એક એવા ડો. એ. ટી. દેસાઇ અવન્તિકાબેનને સ્મરે છે.

અજાણ્યા શહેરમાં કોઈ આપણું મળી જાય તો તેને કઈ રીતે ભુલાય?!

કુલદીપ નાયર

વર્ષો પહેલાં હું મારાં પત્ની સાથે સુરત આવેલો ત્યારે ભરતભાઇ અને અવન્તિકાબેન જ અમારા યજમાન બનેલાં. અવન્તિકાબેનની સ્મૃતિ આજે પણ એટલી તીવ્ર છે કે સુરત પછી યાદ આવે, પહેલાં અવન્તિકાબેન યાદ આવે. ખૂબ જ લાગણીશીલ, ખબર નહીં જાણે વર્ષોનો સંબંધ હોય એટલો ઉમળકો. પોતાપણાથી ભરપૂર અને નિસબતવાળાં. મને મારાં પત્નીને આખું સુરત ઘુમાવેલું. રસોઇ તો એવી સરસ જમાડેલી કે હજુ મનમાંથી સ્વાદ નથી ગયો. મારાં પત્ની તો તેમને સતત યાદ કરે છે. મળ્યા ઓછું પણ જાણે કાયમી મિત્રો તે બન્ને બની ગયેલાં. કોઇ અજાણ્યા શહેરમાં કોઇ આપણું મળી જાય તો તેને કઇ રીતે ભુલાય?!

ગ્રેસિયસ લેડી અવન્તિકાબેન હૂંફથી ભરેલું વ્યકિતત્વ

બરજોર પટેલ

'ગુજરાતમિત્ર' સાથેની મારી વર્ષોની સ્મૃતિ મને ૪૦ વર્ષ પાછળ લઇ જાય છે. દક્ષિણ ગુજરાતના અત્યંત પ્રભાવી અખબાર 'ગુજરાતમિત્ર'ના અમે મુંબઇ ખાતેના એડ રિપ્રેઝન્ટેટિવ હતા.

એ વખતે અમારે સુરત આવવાનું થતું ત્યારે ગ્રેસિયસ લેડી અવન્તિકાબેનને મળવાનું થતું. ખૂબ જ હૂંફથી ભરેલું તેમનું વ્યકિતત્વ. તેમની પરંપરાગત આગતા-સ્વાગતા કેમ ભૂલાય? પ્રવીણકાન્તભાઇ અને તેમના યુવાન પુત્ર ભરતભાઇ પણ હોય. અવન્તિકાબેનનું વર્તન એવું કે અમેય કુટુંબના જ હિસ્સા લાગીએ. વિચારોના આદાનપ્રદાનમાં તેમનો ઉષ્માસભર ફાળો આજપર્યંત ભૂલી શકાતો નથી. આજે પણ 'ગુજરાતમિત્ર' સાથેનાં એ વર્ષો યાદ કરીએ ત્યારે આ બધું યાદ આવી જાય છે.

સંપૂર્ણ કોઇ હોતું નથી પણ કેટલાક અપવાદ હોય છે

ડૉ. એ.ટી. દેસાઇ

અવન્તિકાબેનને હું સર્વગુણસંપન્ન કહેવાનું પસંદ કરું. સંપૂર્ણ કોઇ હોતું નથી પણ કેટલાક અપવાદ હોય છે. ઘરની સાથે 'ગુજરાતમિત્ર' અખબારની જવાબદારી, બેન્કના ડિરેકટર અને એ બધાં ઉપરાંત સુરતમાં થતી ઘણી સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં તેઓ પ્રવૃત્ત હતાં.

કોઇ પણ ઘરમાં સ્વજનની માંદગી લાંબી ચાલે તો ઘરના કંટાળતા હોય છે. પરંતુ પ્રવીણભાઇની માંદગી માટે અવન્તિકાબેનના મોઢા પર કોઇ દિવસ કંટાળો કે ઉપેક્ષા જોયાં નથી. હંમેશ હસતા મોઢે તત્પર રહે. આ સમયનો હું સાક્ષી રહ્યો છું.

આ બધાં વચ્ચે પણ તેઓ પોતાને કરવાની અન્ય પ્રવૃત્તિ કરતાં રહે. છતાં તેઓ આત્મ-પ્રશંસામાં કયારેય ન પડે.

એવી સરસ રીતે વાત કરી આવ્યાં કે અમને એ જમીન મળી ગઈ

ધ્રુલતા પારેખ

અવન્તિકાબેનનો સ્વભાવ બહુ મધુર. સાલસ અને શાલીન વ્યકિતત્વ. મહિલા કલબની પ્રવૃત્તિમાં અમે બન્ને સાથે હતાં. એ કલબને મુંબઇના દફતરી કુટુંબે જમીન આપેલી. એ જમીન અંગેની વાત કરવા અવન્તિકાબેન અને બીજા એક બેનને પસંદ કરાયેલાં. એ એવી સરસ રીતે વાત કરી આવ્યાં કે અમને એ જમીન મળી અને પ્રવૃત્તિઓ આગળ વધી. બેડમિન્ટન પણ અમે સાથે રમતાં. અમે અધ્યાત્મની પ્રવૃત્તિમાં ય સાથે રહ્યાં છીએ. અધ્યાત્મ રુચિની વધુ પ્રતીતિ ઋષિકેષ સાથે ગયેલાં ત્યારે પણ થયેલી.

તેમને મેં અનેક પ્રવૃત્તિ કરતા જોયાં. બહુ જ બેલેન્સ્ડ્ વ્યકિતત્વ. કાંઇ પણ કામ વિઝન સાથે કરે. કાંઇ પણ બોલવાનું હોય તો લાંબો વિચાર કરી બોલે. બધું એકદમ વ્યવસ્થિત. બીજા માટેની દરકાર પણ તેમને ઘણી. બજારમાં જાય તો શાકભાજીવાળીના ય પ્રોબ્લેમ સાંભળે અને નિરાકરણનો પ્રયત્ન કરે. અવન્તિકાબેનનું પ્રદાન આ સુરતમાં ઘણું છે.